

lom vhodnosti. Pousilujeme sa zistiť, či časti takých objektov, ktoré sa v rastlinnej alebo v živočíšnej ríši považujú za krásne, formujú sa konštantne podľa určitých meradiel, čo by nás presvedčilo, že krása vyplýva z týchto mier; či už na princípe nejakej prirodzeno-mechanickej príčiny alebo zvyku, alebo konečne na základe ich použiteľnosti pre nejaké ciele. Tento problém mienim preskúmať systematicky z každého tohto hľadiska. Kým pristúpim k ďalšiemu, nebude, dúfam, na škodu, ak načrtnem pravidlá, ktoré ma viedli pri tomto skúmaní a ktoré ma zviedli, ak som sa pomýlil. (1.) Keď dve telesá pôsobia na myseľ podobne a skúmanie ukáže, že v určitých vlastnostiach sa vzájomne zhodujú a v iných líšia, potom treba spoločný účinok pripísať tým vlastnostiam, ktoré majú telesá spoločné, a nie tým, ktorými sa líšia. (2.) Účinok nejakého prírodného objektu sa nesmie odvodzovať z účinku nejakého umelého objektu. (3.) Účinok prírodného objektu nemožno zredukovať na rozumový úsudok o jeho užitočnosti, keď sa dá zistiť jeho prirodzená príčina. (4.) Ako príčinu určitého účinku nemožno uznať nijakú určitú kvantitu ani nijaký kvantitatívny vzťah, ak tento účinok je vyvolaný rozdielnymi, alebo protikladnými mierami a vzťahmi; alebo keď tieto miery a vzťahy môžu jestvovať bez toho, že by vyvolávali spomínaný účinok. Toto sú pravidlá, ktorými som sa riadil predovšetkým pri skúmaní sily proporcie ako prirodzenej príčiny. Ak ich čitateľ uzná za správne, prosím ho, aby sa ich pridržoval v priebehu nasledujúcich argumentácií, v ktorých chcem najprv preskúmať, v akých veciach nachádzame kvalitu krásy, aby sme potom videli, či na nich môžeme nájsť nejaké významné proporcie, a síce takým spôsobom, ktorý nás presvedčí, že naša idea krásneho vzniká z proporcií. Potom budeme skúmať túto príjemnú moc, ako sa prejavuje najprv u rastlín, potom u nižších živočíchov a napokon u človeka.

Ak obrátime pozornosť na svet rastlín, nenájdeme v ňom nič krajšie než kvety. Avšak kvety majú rôzne tvary a usporiadanie, rozvinuli sa do nekonečnej rôznorodosti foriem; a podľa týchto foriem im botanici dávali mená, ktoré sú práve také rôznorodé. Aké proporcie môžeme odhaliť medzi byľami a listami kvetov, alebo medzi listami a tyčinkami? Ako sa hodí štíhla stonka ruže k veľkej hlavičke, pod ktorou sa prehýňa? No ruža je vskutku prekrásny kvet. A odvážili by sme sa povedať, že nevďačí za značnú časť svojej krásy práve tejto proporčnosti? Ruža je veľký kvet a predsa rastie na malom kre. Kvety jablka je drobný a rastie na veľkom strome. A jednako sú obidva, i kvet ruže i kvet jabl-